

- Економика, 1992. – 176 с.
3. Carothers Thomas. The end of transition Paradigm // *Journal of Democracy*. – 2002. – Vol. 13, № 1. – P. 6–7, 9.
 4. Норт Дуглас. Понимание процесса экономических изменений / Дуглас Норт. – М. : Изд. дом ГУ-ВШЭ, 2010. – 254 с.
 5. Саймон Г. А. Адміністративна поведінка: Дослідження процесів прийняття рішень в організаціях, що виконують адміністративні функції / Г. А. Саймон ; [пер. з англ. Руслан Ткачук]. – К. : АртЕк, 2001. – 392 с.
 6. Грушевский Д. В Иерархии и сети в экономическом пространстве Записки семинара «Сверхмедленные процессы»: Вып. 4 / под ред. В. М. Миклюкова ; ВолГУ. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2009. – 246 с.
 7. Маркс К. Капитал / Маркс К. – Т. 1. – М. : Госполитиздат, 1953. – С. 328–376.
 8. Stigler G. The Literature of Economics: The Case of Berle and Means / Stigler G., Friedland C. // *Journal of Law and Economics*. – 1983. – № 26. – P. 237–268.
 9. Рейнгольд Е. А. Проблемы конкурентоспособности в современной экономике [Электронный ресурс] / Рейнгольд Е. А. // Проблемы современной экономики. – 2013. – № 3 (27). – Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php>. – Назва з екрана.
 10. Остром Э. Теория рационального выбора коллективного действия. Бихевиористский подход. Обращение президента американской политологической Ассоциации 1997 г. / Остром Э. // Вопросы государственного и муниципального управления. – 2010. – № 1. – С. 5.
 11. Капелюшников Р. И. Множественность институциональных миров: Нобелевская премия по экономике – 2009 / Капелюшников Р. И. // Экономический журнал ВШЭ. – 2010. – № 1. – С. 12.
 12. Норт Д. Институты, Институциональные изменения и функционирование экономики / Норт Д. ; пер. с англ. А. Н. Нестеренко ; предисл. и науч. ред. Б. З. Мильнера ; Фонд экономической книги. – М. : НАЧАЛА, 1997. – 190 с.
 13. Олсон Мансур. Логика коллективных действий. Общественные блага и теория групп : [пер. с англ.] / Олсон Мансур. – М. : ФЭИ, 1995. – 174 с.
 14. Фон Нейман Дж. Теория игр и экономическое поведение / Дж. фон Нейман, О. Моргенштерн. – М. : Наука, 1970. – 983 с.
 15. Кузьминов Я. За пределами рынка: институты Управления трансакциями в сложном мире (Нобелевская премия по экономике 2009 года – Оливер Уильямсон и Элиноор Остром) / Кузьминов Я., Юдкевич М. // Вопросы экономики. – 2010. – № 1. – С. 82.

УДК 339.137

ЧИННИКИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

З. В. Юринець, кандидат економічних наук

У забезпеченні умов стійкого розвитку економіки важливу роль відіграє інтенсифікація конкурентоспроможності національної економіки. Належне вивчення питань конкурентоспроможності сприятиме формуванню та збалансованому розвитку національної економіки. Конкурентоспроможність національної економіки залежить від багатьох чинників,

зокрема інвестиції в технології, наявність ресурсів, якість бізнес-середовища, структури економіки, характеру й ефективності інститутів, якості та поширеності інфраструктури. Важливим є дослідження головних чинників, які впливають на конкурентоспроможність національної економіки для підвищення ефективності використання наявного потенціалу

економічного розвитку, зокрема виявлення перешкод на шляху зростання її конкурентоспроможності.

Питання конкурентоспроможності розглядалися у працях багатьох науковців, зокрема В. Абрамова, Л. Балабанової, І. Брикова, В. Гайдука, М. Варченко, Ю. Іванова, О. Ковтуна, С. Клименко, Г. П'ятницької, І. Смолейчука, Н. Радченко, В. Реутова та ін.

Мета статті – аналіз конкурентоспроможності національної економіки з різних позицій, виокремлення характерних ознак до визначення

ця цього поняття, розроблення та обґрунтування структурно-логічної моделі підходу до чинників, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки.

Поняття «конкурентоспроможність національної економіки» має як відносне, так і суб'єктивне значення. З плином часу різне значення цього поняття пов'язують із окремими чинниками конкурентоспроможності країни і на різних рівнях її розвитку. Тракткування конкурентоспроможності національної економіки зарубіжними авторами наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Тракткування поняття «конкурентоспроможність національної економіки» [1, с. 18; 9, с. 45–56]

Автор	Конкурентоспроможність національної економіки
Президентська Комісія у справах конкурентоспроможності американської промисловості (1985 р.)	Стан економіки, коли країна може в умовах вільного і чесного ринку виробляти товари і послуги, які співвідносяться з вимогами міжнародного ринку, водночас збереже або підвищить реальні доходи своїх громадян
World Competitiveness Report (1994 р.)	Результат перетворення ресурсів країни, як існуючих (наприклад, природні ресурси), так і створених (наприклад, інфраструктура, людський капітал) завдяки виробничим процесам у економічній результативності, які потім перевіряються засобами конкуренції на міжнародних ринках
OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) (1996 р.)	Здатність компаній, галузей, регіонів, націй і наднаціональних просторів створювати порівняно високий рівень доходів і заробітної плати, залишаючись відкритими для міжнародної конкуренції
World Competitiveness Yearbook (2003 р.)	Простір економічних знань, який аналізує факти та політику, формує здатність країни до створення і збереження оточення, що сприяє творенню більшої цінності для підприємства, більшого добробуту для мешканців
World Economic forum (2009 р.)	Набір інститутів, політики, чинників, які визначають рівень продуктивності факторів виробництва в країні. Ключовим є вплив на економічну динаміку в перспективі, що забезпечує економіці захист від небажаних наслідків економічних коливань

Концепція конкурентоспроможності національної економіки позбавлена міцного аналітичного фундаменту, що ускладнює однозначність її інтерпретування. Дискусійними залишаються принцип «галузевого агрегування» рівнів конкурентоспроможності, тобто визначення зіставності між країною, що посідає лідируючу позицію в рейтингу конкурентоспроможності є її лідером у всіх галузях економіки; визначення переліку ключових галузей, що визначають лідерство країни (наприклад, ключові високотехнологічні галузі тощо); виділення критеріїв, за якими варто виокремлювати «ключові» галузі, реалістично очікувати,

що держава спроможна одночасно підтримувати лідерство в усіх цих галузях, враховуючи обмеженість господарських ресурсів і вигоди міжнародного поділу праці. Отримані відповіді на ці питання сприяють виробленню напрямів підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

У сучасних умовах формування конкурентоспроможності відбувається завдяки конфліктним стосункам і стосункам співпраці, що набувають різної форми: від утворення інтеграційних об'єднань до формування коаліцій, альянсів та інших форм «виняткових стосунків» між суб'єктами ринку. Такі стосунки від-

носять зазвичай до нових ринкових структур, відмінності яких проявляються як організаційно, так і через підтримку стосунків співпраці, розуміння крос-культурних принципів ведення бізнесу, довіри, етнічну лояльність тощо. Спільне використання потенціалу та накопичених компетенцій, розподіл витрат і ризиків, вибудовування загальної архітектури для реалізації окремих елементів ринкової пропозиції дає змогу підприємствам формувати такий рівень конкурентоспроможності, який буде не доступним для інших діючих суб'єктів господарювання.

У процесі розгляду конкурентоспроможності національної економіки сформовано альтернативний підхід, що розглядає конкурентоспроможність як узагальнений показник, який визначає темп економічного зростання в певних країнах [7]. Такий підхід вирішує питання галузевого агрегування під час визначення рівня конкурентоспроможності, надає можливість для використання статистичних даних і експертних оцінок у разі побудови рейтингу конкурентоспроможності країни. Водночас відкритими залишаються інші питання: наскільки правомірно використовувати різні чинники (відкритість економіки, рівень розвитку інфраструктури тощо) для визначення рівня конкурентоспроможності, оскільки відома їх залежність від досягнутих темпів економічного зростання, штучного перенесення термінології, яка співвідноситься з терміном «конкурентоспроможність», у невідому їй сферу.

Провідні американські учені Д. Долар та Е. Вульф вважають, що конкурентоспроможною є та країна, яка поєднує досягнення успіху в міжнародній торгівлі на базі високої технології і продуктивності з високими доходами та заробітною платою [4]. М. Данн підкреслює, що конкурентоспроможність варто трактувати як гнучкість, із якою національна економіка спроможна передбачати структурні зміни й адаптуватися до них. На його думку, найважливішою властивістю конкурентоспроможності є її зміна у часі [5, с. 62–75].

Для характеристики «конкурентоспроможність» використовуються дефініції порівняльних переваг (Є. Хекшер, Б. Олін), порівняльних витрат (Д. Рікардо), конкурентних переваг,

чинників управління та продуктивності використання ресурсів (М. Портер), конкурентного статусу організації (І. Ансофф).

Отже, особливістю поняття конкурентоспроможності є здатність інтеграції усіх аспектів, що дотичні до процесу формування національних цілей.

Конкурентоспроможність варто розглядати як комплекс національних інтересів країни, що націлюють складові соціальної, екологічної, економічної та політичної системи на швидке зростання і розвиток держави під час завоювання лідируючих позицій.

Загалом конкурентоспроможність національної економіки необхідно розуміти, як спроможність країни до зростання у глобальному суперництві та співпраці в економічній, соціальній, екологічній, політичній, зокрема інноваційній сфері діяльності.

Варто виокремити такі наукові школи, що продовжують вивчення питань конкурентоспроможності [2]: науковці США, Гарвардської школи бізнесу (представники М. Портер, М. Энрайт, А. Чандлер, Дж. Макартур) провели дослідження оцінки конкурентоспроможності товарів, організацій, галузей, виділили й оцінили чинники формування конкурентних переваг, ключові чинники успіху, зробили вагомий внесок у розвиток стратегічного управління підприємствами в умовах конкуренції та вирішенні питань регулювання конкуренції на рівні галузей; науковці Японії (представники Х. Кобоясі, Х. Такеучі, Ногучі, М. Цучія) провадять дослідження у напрямі нецінової конкуренції, спільного творення цінності з конкурентами та просування товарів і послуг, співпраці й взаємодії виробників для захоплення нових ринків збуту продукції; науковці Європи (представники країн Німеччини, Швеції, Швейцарії, Данії, Італії, Австрії) працюють над питаннями створення конкурентної поведінки організацій та конкуренції в глобальному, міжнародному масштабі.

Необхідно виділити такі головні концепції конкурентоспроможності національної економіки:

- здатність країни продавати, підвищувати продуктивність, пристосовуватись до змін

і впроваджувати інновації, залучати інвестиції та людський капітал;

- можливість продавати (експортувати), приваблювати ресурси, пристосовуватися до змін зовнішнього середовища та отримувати дохід (заробляти). На основі цих чинників вибудовується ієрархія конкурентоспроможності, в основі якої лежать три перші вказані чинники, а перехід до четвертої стадії конкурентоспроможності відбувається завдяки накопиченню знань;

- відповідність тьом умовам: продається (експортується) достатній обсяг товарів і пос-

луг; акумульований прибуток від використання факторів виробництва, що найменше виправдовує вкладені кошти і відповідає нормі рентабельності в країнах зі схожим рівнем економічного розвитку; громадяни задоволені макроекономічними умовам.

Провівши аналіз концепцій конкурентоспроможності національної економіки, можна відобразити структурно-логічну модель підходу до чинників, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки, яку наведено на рис. 1:

Рис. 1. Структурно-логічна модель підходу до чинників, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки [4, 8]

Здатність продавати проявляється у тому, що країна стає більш конкурентоспроможною, якщо у випадку цінових, якісних чинників тощо її спроможність до продажу на місцевих або зарубіжних ринках покращується. конкурентоспроможність ототожнюється з продуктивністю, концентрують увагу на дослідженні результатів функціонування національної економіки. Концепція підвищення продуктивності країни акцентує увагу на тому, що ступінь конкурентоспроможності залежить від рівня ВВП (чи його приросту) на душу населення, а отже, приводить до отримання більшого прибутку і вищого рівня життя у суспільстві.

Підсилення конкурентних позицій у сферах економіки можливе за умов суттєвого збільшення інвестиційних можливостей, здатності генерувати чи привертати господарську діяльність, накопичувати інноваційний потенціал.

Найважливіший вплив на конкурентоспроможність має здатність швидкого пристосу-

вання до змін. Збільшення ступеня дієвості прилаштування національної економіки до впливу різного типу змін як внутрішніх, так і зовнішніх (наприклад, зміни на ринку праці, розмірів і структури світового попиту) необхідне для отримання унаслідок вищого рівня національного доходу, а також раціонального його витрачання в суспільно-економічній сфері.

Швидке зростання темпів інтелектуалізації економіки, підвищення ролі знань, як одного із важливих ресурсів, зумовило виникнення понять «інноваційна конкурентоспроможність», «інтелектуальна конкурентоспроможність». Виникнення і підтримання цих дефініцій свідчить про активне зростання ролі інновацій, знань та інформації [3, с. 12–36]. Зміна технологій і розроблення різних видів інновацій стали новою парадигмою конкурентоспроможності, яка потребує від підприємств спроможності якнайшвидшої реалізації інновацій.

А конкурентні переваги у сучасних умовах почали формуватись одночасно із розвитком процесів інтелектуалізації праці, інформатизації життя суспільства.

Уподовж багатьох років учені намагались віднайти, зрозуміти чинники, що пов'язані з процесами економічного зростання в державі. На підґрунті проведеного аналізу, враховуючи передовий зарубіжний досвід, сформовано структурно-логічну модель підходу до чинників, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки, що включає здатність до продажу, підвищення продуктивності та привабливості країни, здатність до винахідливості та інноваційності й пристосування до змін. Врахування висвітлених у дослідженні головних чинників, які мають вплив на конкурентоспроможність економіки, поєднання усіх елементів сприятиме підвищенню ефективності використання наявного потенціалу економічного розвитку України, дасть змогу виявляти перешкоди на шляху зростання її конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конкурентоспроможність національної економіки: тенденції, перспективи, соціальні орієнтири : монографія / [А. Гришук, Н. Данилевич, О. Макара, С. Урба, З. Юринець] ; за наук. ред. З. Юринець. – Луцьк : Вежа-Друк, 2012. – 292 с.
2. Управління конкурентоспроможністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.proces.biz/MS/Book/LightBook/index.html>. – Назва з титул. екрана.
3. Юринець З. В. Інноваційна стратегія розвитку переробних підприємств України : монографія / З. В. Юринець, Б. М. Максимів. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 203 с.
4. Berger T. Concepts of National Competitiveness // Journal of International Business and Economy. – 2008. – Vol. 9. № 1. – P. 91–111.
5. Cooper R. G. Winning at new products. Accelerating the process from ideation to launch / Cooper R. G. – Cambridge (MA) : Perseus Publishing, 2001. – 220 p.
6. Dunn M. The Economic of Modern Manufacturing: Technology, Strategy and Organization / Dunn M. // American Economic Review. – 1990. – № 80. – Pp. 511–528.
7. McCurdy D. American Leadership in the Information Age / D. McCurdy, P. J. De Souza (ed.) ; Economic Strategy and National Security. – Boulder : Westview Press, 2000. – P. 41–68.
8. Trabold H. European Economic Integration and the Export Behavior of Firms / Trabold H. // Discussion Paper. – 1995. – № 117. – P. 45–52.

УДК 304.4(574)+331.522.4

СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА КАЗАХСТАНА И РАЗВИТИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ

**Р. О. Бугубаева, кандидат экономических наук;
Д. М. Бегажанова**

В современных условиях экономики значимым очевидным становится тот факт, что человеческий капитал является приоритетным фактором экономического роста и социального развития. Устойчивый экономический рост страны невозможен без конкурентного, высокообразованного человеческого капитала во всех отраслях экономики, управления. Сегодня

человеческий капитал является основным богатством и наиболее ценным ресурсом любого общества. Опыт промышленно развитых стран показывает, что весомые и постоянные инвестиции в человека ведут к значительному увеличению производительности труда, экономическому росту предприятий и отраслей, улучшению здоровья, повышению уровня